

«Ene kezka transmisioa da, aktorea sortzaile bilakatzea»

(Kalifornia, 1959). Baxenabartarra. *Euskal kultura?* saioari *Libertitzeaz* (Pamiela) saio mardulean eman dio segida. Euskal dantzariari eskainia da liburua. Berau endelegatzeko hobe dantzari izatea edo dantzaren mundua ezagutzea. Saiogilea dantzaria da. Dantzaria izan ezik, antzerkigilea. Antton Lukuk ez du antzerkia bere egiten, berau dantzaren baitan eman gabe. Zer ote antzerkia baina? Zer ulertzen dugu antzerkiaz?

| MIKEL ASURMENDI |
Argazkiak: Dani Blanco

DONIBANE GARAZIKO lizeo publikoaren euskal antzerki tailerrak 20 urte bete ditu. 200 ikasle inguru ari izan dira aktore lanetan, 30 antzerki obra landu dituzte dagoeneko. *Libertitzeaz* saioaren egile Antton Luku dute irakasle: “Urte guziz behar da proiektu berri bat. Urtea abiatzen duzu eta hurrengo urteari begira pentsatzen ari zara engoitik. Taldea urtetik urtera aldatzen da, ikasturte hastapeanean multzo berria duzu eta hasi behar duzu lan berria lantzen. Euskal antzerkia, antzerki herrikoa, biziki anitza da formaz. Ezti-ezti ari gara, ditugun jendeekin egiten dugu. Gure antzerkiak irakaskuntza eta curriculum hunkitzen ditu, baita erranahi kolektiboa ere. *Libertitzeaz* saioan hori esplikatzen dut”.

***Euskal kultura?* saioaren ondotik heldu da *Libertitzeaz* saioa. Nondik nora? Zergatik?**

Saio hura *Fauxto* toberari lotua da. Tobera zikloaren bukaera izan zen, nolabait. Gaia Iparraldeko euskaltzaleen munduan inposatu zen, eman beharreko gaia zen. *Euskal kultura?* idatzi nuenean entzuten ziren kritikek ez zuten funtsik, eta pentsatu nuen gaia zapartarazi behar zela. Zapartaraztea edo katarsi hori da toberaren funtsa, eta saio hura idaztea ere bai. Orain, *Libertitzeaz* saioan antzerkira iraganbidea erakutsi nahi izan dut, taula gaineko lana nola pasatzen den: idatziz erraten dudana formaz nola eman nahi dudana erakutsi. Translazio lana azaldu dut orain. *Euskal kultura?* oinarria izan zen eta *Libertitzeaz* saioan ikuspegiak ageri dituzu. Jokalarien arteko ikuspegi kon-

fliktiboak baldin badaude sortzen dira pertsonaiak, batek gauza bat defendatzen du eta besteak beste bat. Toberaren funtsa hori da, horrek baldintzatzen du antzerki ona. Konfliktua ikusi behar da, batek bestearen aurka dituen indarrak. Pertsonaiak defendatzeko ahalak behar ditu aktoreak. Pertsonaia bakoitzari bere xantza eman behar zaio, bestenaz, parodian edo kritika hutsean gelditzen gara.

Zeri erraten diogu euskal kultura?

Idazle bezala baldintzatzen nauena, ene sentsibilitatea pizten duena, libertitzea da. Enezat, konparazione, *Libertimenduan* [antzerki molde bat] goizetan, musikariak jiten direlarik, gure arteko solasak eta adiskidantza, plazer hori ere da *Libertimendua*. Esplikatzeko ez diren une horiek parte handia dute gure kulturarekiko maitasunean. Kultura eta euskara memento horretan bizi dira.

Euskal dantzariari eskaini diezu liburua.

Bai, baina ez da poz bat emateko. Zenbait belaunaldi-dantzariri idatzi

diet ohar daitezen gazteria dantzan ari dela, ea hortik abiatuz lantzen dugun gure kultura. Dantza, antzerkia edota bertsolaritza kultura horretan sartzen ditut. Jendeatarik abiatu behar da: jendeek zer maite duten? Zein jendeek? Euskaldunek? Aspaldikoek? Berriki gurera jin direnek? Dantzaren inguruan bada kontsentsua. Taldeak beteak dira. Urbeltzi omenaldia egin zitzaionean, Baionan, antzokia bete zen. Oraingo gazteak dantzan ari dira. Problema da euskal dantza, euskal dan-

“Problema da euskal dantza, euskal dantza ote den. Trabesa hor da, ea dantza mundu hori egoten den euskaldun edo ez”

tza ote den. Trabesa hor da, ea dantza mundu hori egoten den euskaldun edo ez. Funtsean hori ez da jinen administrazioaren egituretatik, politikatik. Adibidez, Europako Kontseiluak Karta Soziala delakoa egina du, baina gu ez gaitu gerizatuko.

Hogei urtez dantza tailerrean ari izan naiz lanean, gazteekin, dantzari diren antzerkilariekin; herriko dantza mugitu behar badugu jendeek berentzat har dezaten, transmisio metodoak aldatu behar ditugu. Era berean, dantzariek antzerkilarien moldeak poxi bat inportatu behar dituzte. Ene kezka transmisioa da, nola transmititzen den aktorea –dantzaria barnean ezartzen dut– sortzaile bilaka dadin.

“Belokeko Martxel Etxandi apezaren anaia artzainak harrespila edo cromlech delakoan dantzaren zirkulua ikusten du. Oteizak eta biek erraten badute gauza bera memento berean, ez da kasualitatea”.

Bilatze horretan bidaideak dituzu. Neolitikotik hasita, Oteiza. Antzerki adituak, bestalde.

Kanpoko antzerkigile adituak [andana aipatu du; Grotowsky besteak beste] irakurri behar dituzu, eta aldi berean euskaldunak, Urbeltz edota Oteiza, konparazione. Horien aburuak eta iritzi herrikoia konfrontatzen badituzu, egia zer den eta zer ez den kausitu dezakezu. Horrek balio du. Oteiza edota arte modernoa maite ditugu edo ez. Batzuek Guggenheimek ez duela balio pentsatuko dute eta beste batzuek sorkuntza sublimatzen duela. Horretan ez naiz sartuko, ez bainaiz espezialista. Alta, Belokeko Martxel Etxandi apezaren anaia, artzainak, [Okabeko] harrespila edo cromlech delakoan dantzaren zirkulua ikusten duela erran dezaket. Oteizak eta biek memento berean erraten badute gauza bera, ez da kasualitatea.

Ene antzerki metodora jinez, ezin dut antzerkia egin teoriarekin, egiten dut metaforarekin, kontsigna aski motz, zehatz eta potente emanez. Taula gainean zarelarik, bizi duzun egunaren arabera, horrek zaitu babesten erortzetik. Beraz, delako harrespila hori gure artera ekarri behar da. Pierre Duny-Pétrék erraten du espazioa ekarri behar dela Donibanera, hots, bortua. Erran nahi baita, unibertso hori zirkulu tipi batean behar dugula irakurri. Memento horretan harrespilaren irudia izugarri indartsua da eta funtzionatzen du. Inportantea ez da polit izan dadin, aldiz, mintzatzen ari garelarik martxatzen bada, aitzina.

Liburuan ageri denez, egile denak ez dituzu gogaide: Nicole Lougarot edota Mixel Etxekopar, konparazione. Badira gehiago ere. Polemika gustatzen zaizu, debatea naski. Errespetuz betiere.

Etxekopar txirularia, Gat, Bedaxagar eta horien mundutik atera da, errespetu osoa diot. Gero badago liburu bat... [*Bobémiens*. Nicole Lougarot; Gatuzaín], horrek hedatzen du ikuspegi bat egia ez dena. Frantsesez idatzi du, nik hitzez hitz zitatzan dut, horrela dio: “Maskarada ikuskizun arrazista da, tsiganoez trufatzen da”. Maskarada ez da hori. Maskaradak ezkerretik eta eskuinetik hartu du, ados. Adibidez, Nafarroako jota Andaluziatik heldu dela? Hala da eta sinesten dut. Problema da nola tratatua den. Metafora ez da hori enetako?

Gurea, politika nahiz kultura, edo biak batean, *Commedia dell’Arten* agertzen dira, edota bere baitan ulertu behar dira, naski.

Badira kointzidentziak. Georges Hérellek –Baionan irakasle izana– Pastoralaz aztertu zuen eta Lyoneko inauteriekin konparatu, *Commedia dell’Artere*kin. Gathua adibidez

“Ez da zirtzilik nahi. Iraganean ere, bai *xuriei* bai *gorriei*, arrazoi ezberdinengatik, ongi heldu zaie zirtzilak ez agertzea. Memento batez horien boza ez da plazan entzun nahi izan. Bakoitzak baditu bere arrazoiak, baina jendartea bere konfliktoen gainean oinarritua dela kontsideratzen badugu, zirtzilak beharrezko zaizkigu”.

Arlekinoren metafora da. Gathuzainak beste inauterietan duen funtzio bera du. Alabaina, gauza batzuek ez dute jada berdin funtzionatzen, ez baitira martxan gehiago. Urbeltzek erraten du Zamaltzaina dela Larrepota [Larrapetit edo langosta]. Baina orain joaten zara Zuberora eta dantzatzen dutena zaldia da. Ahantzi dute haren funtzioa, beharbada aldatu delako, beraientzat hori Larrepota izateak ez duelako inportantziarik. Kontua da zein metodorekin fabrikatzen dugun Maskarada edo dena delakoa. Eman dezagun, oraingo Kabalkadari falta zaio-la musika zerbait? Bada, Balkanetatik ekar baleza falta den metxa hori, dantzariek maite duten kar hori, ni ados. Arazorik ez. Enetzat arazoa da zer eta norekin nahi dugu hori eman edo jokatu. Jendartea egitura dezan balio badu eta heziketa batean barnean, arras ontsa. Politika biziki inportantea da kultura baldintzatzen baitu. Hori da ene kezka.

Zergatik desagertu dira zirtzilak inauterietatik?

Ez da zirtzilik nahi. Iraganean ere, bai *xuriei* bai *gorriei*, arrazoi ezberdinengatik, ongi heldu zaie zirtzilak ez agertzea. Memento batez horien boza ez da plazan entzun nahi izan. Bakoitzak baditu bere arrazoiak, baina jendartea bere konfliktoen gainean oinarritua dela kontsideratzen badugu, zirtzilak beharrezko

“Kulturak beharra galtzen duelarik marfilezko dorre bihurtzen da”

zaizkigu. Nik ez dut jenio ukal-dirik jo hori aldarrikatzean. Jendartean bizi naiz, antzerkilari gisa eskaera hori sentitu dut. Eta ez da tronpatu behar, bada jende bat heldu ohi dena Libertimendura eta beste jende bat ez. Nahiago dute dantza hutsa, biziki ontsa heldu zaie, politagoa zaie. Libertimendua —euskaraz irauten badu—, eztabaida egitekoa, gutizia hori, ez zaie ontsa heltzen. Zernahi gisaz, bada nonbait erresistentzia hori plazara ekartzeko, politikoki zuzena ez dena. Adibidez, azken bozen ondotik Tobera egiteko gai izugarria dago Baionan. Alta, euskaldunok ez gara gai hori plazara ekartzeko, eta literatura, antzerkia edota dantza aitzinarazteko.

Zirtzilak, Bolantak eta Santibetek zer diren geureganatu gabe, euskal kulturarik —dantza, antzerkia, bertsolaritza...— izan ote?

Zirtzilaren funtzioa ilusioa piztekoa da, eder egitea dantzaren barnean. Funtzio hitza gutxiago entzuten da egun dantzan, antzerkian baino. Horregatik da erranahia inportantea, ohartzeko gauza batzuk sortu behar direla, hots, horrendako zen, baina orain ez du deus erran nahi. Egun estetizismoa egin daiteke gauza guztietan. Bestalde, badira pertsonaia batzuek irauten dutenak kultura sartuak direlarik. Adibidez, Kabanak ez du funtziorik gehiago, baina Kabana pertsonaia gisa denek ulertzen dute Zuberoan, oraino funtzionatzen du. Dantzak, artedramak, badu funtzioa, alta, erritualetik edo herri dantzatik ikuskizunera pasa gara, eta diferentzia ez da profesionala edo amateurra izatea, amateurrek egin dezakete. Hautua da gakoa. Zaharrentzat ez da teoriarik izan, ezina baizik. Enpirismoa aipatzen dut liburuan, ezinak une batez kontzientzia arrazaten duela. Zaharrek dantzari ona eta elektari ona bereizten dituzte, dekonstrukzioa egiten dute, kubistek bezala. Ezinez egiten dute, ez dute besterik egiten ahal. Arrasmatzen dute funtzionatzen duen sistema, rol ezberdinak partekatuz, dantzan espezializatuz, zirtzila espezializatuz funtsean. Gero, zirtzila isildu behar delarik isiltzen da eta sinbolikoki dantzaz erraten da. Oreak hori kausitua delarik ageri da transmisioa. Guk dantza ikuskizun estetikoa bihurtu nahi dugu forma

hutsa atxikiz. Alta, beharra eta ezina galtzeko arriskua dago. Kulturak beharra galtzen duelarik marfilezko dorre bihurtzen da. Artistak daude, gauza politak... baina.

Parte-hartzea, demokrazia nolabait esanda, jokoan dago.

Piarres Larzabal horrela ulertzen dut. Bere antzerkiak ontsa irakurtzen baditugu badaude zozoak eta dohaundunak, baina sekula ez du inor baztertu. Denek badute hitza. Ez dakit hori demokrazia den edo populismoa, hasteko integrazioa da. Larzabalek ez du bazterketa soportatzen, mentalitate hori salatzen du nonbait. Niri, populista bada, zaharkitua bada, hobeki heldu zait. Bizitzako konfliktuak ekartzen ditu: "Horiek boterea dute, baina gu ere bizirik gaude". Egungo sisteman badago holakorik, bazterketa jasanezina da garai honetan. Jendeek lekuri ez dute sisteman, baina behar dute xume-xume bozkatzera joan. Ez badute parte-hartzen errua botatzen zaie. Bozkatzera joan behar dugu kontzientzia ona emateko, demokraziak funtzionatzen duela erakusteko. Alabaina, dantzaren eta antzerkiaren bidez hori nola salatu edo adierazi, nihaurek ez dakit.

Liburuaren idazketaz arranguratua sumatzen zaitut nolabait.

Arrangura handia dut formaren inguruan, badakit zer ez nuen egin nahi. *Tobera definizio baten bila* testuan ageri da hori. Beharretarik abiatu nintzen: zer da falta oraingo kulturaren transmisioan? Guk hartu dugun horretan. Dantza garaikideak ikusten ditudalarik, Galtxetabururen edo Battita Lazgoitiren bozak falta zaizkit. Euskaraz egin den ingurugiroa nonbait. Haiek euskaraz ontsa mintzo ziren, sustut euskara hark bazuen musika, bazuen

arraileria. Eta bazuten hutsean uztea ere, ez zuten kontsideratzen beren burua liburutegi bat bezala. Bazen ezintasuna, plazera, eta bazen bortitza ere... pikoak eta ateraldiak. Gure belaunaldian horiek preso daude. Munta ezazu antzerki bat: zahar bat behar duzu, baina zahar hori ezin du gazte batek egin. Egin dezake, baina doinu baxu baxu da, eskarniatua. Izate hori jokatzeko hoberik ez dago adin horretako jokalaririk bat izatea

baino. Nik esplikatzeko dut nola egin behar den. Entseatzen dut hori euskaraz ematen, bizi dudana horretan txertatzen gaia sailhestu gabe. Kostunbrismo delakoa egiten ahal da. Alabaina, iragana dela kontsideratzen badugu eta nahi badugu orainean funtziona dezan, hori beste istorio bat da. Dena den, hemen eta orain, espanturik gabe diot, zinez, oraino posible da egile izatea. Ene trabe-sa edo apustua, ene ametsa, giro hori dantza ekitaldi baten inguruan sortzea da. Ez dago egina eta hori egin nahi nuke! ■

Txuleta

Bartolo
taberna - jatetxea

Euskal sukaldaritzan eta pintxotan
aukera zabala

Fermin Calbetón, 38
Donostia - San Sebastián

© 943 420 279
www.casabartoloetxea.com